

Bernhard Nordh
A hódtavi újtelepek
 Nybyggarna vid Bäversjön

Ághegy Könyvek

Fordította: Bartha István és Hegyi Éva. Átdolgozta: Tar Károly. Gondozta: Nagy Zoltán, Szász Enikő és Aluuan Gabriella. Közdzok Kiadó

Ezt a könyvet évtizedekkel ez előtt Ausztriába való menekülésünk or olvastuk német fordításban, Salzburgban. Az újtelepek küzdelmes élete meghatott minket, menekülteket, Svédország leendő újtelepeseit. Ha más módon, de mi is ismeretlen országban, ismeretlen körülmények

között szándékoztunk új életet kezdeni, Isten segítségével. Malmöbe érkeve nézegettem a kirakatokat, s egyszer csak rátévedt a szemem az egyik könyvesbolt kirakatában Bernhard Nordh könyvének eredetijére: Nybyggarna vid Bäversjön. Nyomban megvettem. Akkor már több, mint egy hónapja voltunk Svédországban, s ráadásul Salzburgban négy hetet magoltam, a svéd szavakat. 1957. április 17-én, Möllébe érkezésünkön beszéltem svédül, illetve, amit mondtam, megértették. Kapóra jött, hogy a római Anonymus Társaság pályázatot hirdetett hosszabb novellára vagy regényre, vagy regényfordításra. Feleséggemmel nyomban elhatároztuk, hogy lefordítjuk Bernhard Nordh könyvét, és pályázunk. Az elhatározást tett követte, s a munkát megosztva rögtön nekifogtunk a fordításnak, munka után, minden délután dolgoztunk, mert a határidő alig három hónap volt. Díjat nem nyertük, de tanultunk vagy ötezer svéd szót, ami bizony jól fogott a nyelvi kommunikációban. Aztán teltek az évek, a fordításról megfeledkeztem, s csak most, nyílt alkalmom a regényfordítás közlésére. Ez alkalomból köszönetemet és nagyrabecsülésemet szeretném leróni feleségem - Hegyi Éva - emléke előtt,

neki és lányunknak, Ildikónak ajánlom ezt a könyvet. Köszönöm az Ághegy szerkesztőjének, hogy átdolgozta, Nagy Zoltánnak, Szász Enikőnek, Aluuan Gabriellának pedig, hogy gondozták fordításunkat.

Svedala, 2008. július végén

Erdős Bartha István

Szűcs András:

Hazugsággal és erőszakkal

Volt-e Magyarországnak esélye egy maga választotta államforma megteremtésére 1945 után? Erre, a máig vitatott kérdésre Szűcs András, akinek első könyve is szép sikert aratott, nemleges választ ad. Szerinte a Magyarországra özönlő Vörös Hadsereg, s a nyomában egyre nagyobb teret nyerő kommunisták eleinte csak hazugsággal, majd erőszakkal, de egyre nyíltabban törtek a hatalomra. Állítását, nemcsak a család gyermekkori ismeretségi köréhez tartozó két cserkészvezető,

Dietzl László és Uden Miklós halált eredményező perének és hosszú, kényszermunka-táborra ítélt tagjainak (Olofsson Placid, Kölley György és Vág József atya) dokumentumaiból ismerheti meg az olvasó, hanem egy sor, az akkori „koalíciós idők”-nek nevezett időszak pereinek dokumentumaiból is, amikor a hatalom, a szovjet szuronyok segítségével támaszkodva, "Hazugsággal és erőszakkal" szétverték az egyházakat és a világi szervezeteket, tette kész politikusokat és mindenkit, akiről tudták, vagy feltételezték, hogy útjukban áll, vagy állhat. A könyvbe-mutatót a budapesti Magyarok Házában 2008. szeptember 17-én tartották. Házigazda Medvigy Endre irodalomkutató az MVSZ Szent László Akadémia elnöke, a szerzón kívül jelen volt a könyv kiadója, Kemény András, az Unicus Kiadó igazgatója és Modor Ádám történész, aki a kötetet gondozta.

Dragomán György:

A fehér király

(*Den hvite kongen*)

Norvégra fordította: Kemény Kari

A magyar kortárs irodalom újabb remekével ismerkedhetett meg a norvég közönség, amikor megjelentette a Pax kiadó Dragomán György *A fehér király* című regényét Kemény Kari fordításában. Ez Dragomán második regénye, amelyet már több nyelvre is lefordítottak.

A mesélő főhős Dzsata, egy tizenegy éves kamasz fiú. Apját egy szép napon kollegái titkos kutatómunkára viszik, nagyon fontos megbízatással. Csak

amikor már hónapok múlva se kerül haza, a karácsonyi ünnepekre se, akkor érti meg Dzsata, hogy „kutatói megbízásról” valójában szó sincs: a titkosrendőrség hurcolta el a Duna-csatorna munkatáborába. Az apa eltűnése alkotja a regény keretét, állandó visszatérő témája és meghatározója az otthon maradt anya és fiú kapcsolatának. Ezzel egyidejűleg a regény minden fejezete külön kis történet, akár különálló novellákként lehetne olvasni őket. Betekintést nyerünk Dzsata kalandjaiba, ahol a játék, a képzeletbeli alakok, a titkos bűvőhelyek, a fiúcsapatok közti háborúskodás legalább olyan valós és fontos, mint az abszurd, ellentétekkel teli felnőttek hétköznapjai.

A gyerekszemen át mintha kulcslyukon kukucskálnánk be a kommunista diktatúrának köszönhető értelmetlenül kiszolgáltatott életbe. Feltételezhető, hogy a regényben a nyolcvanas évek Romániájáról van szó, mivel írója marosvásárhelyi születésű, de ugyanúgy helyezhette volna bármely másik közép-kelet-európai országba, ahol diktatúra uralkodott. A választott perspektíva remek módon magyarázza el épp azt, amit

(legalábbis az én ismeretségi körömben lévő) norvégok olyan nehezen tudnak elképzelni: hogy milyen is az állandó félelemben, bizonytalanságban és hazugságok közt élni. (Eszter Horváti)

Kritika az Aftenposten című napilap 2008 májusi számában

Dragomán György: A fehér király – a diktatúra groteszk meséi

A fehér király nem egy hagyományos regény vagy novella-gyűjtemény; a könyv elsősorban epizódserű, hatalomról szóló leírásokat nyújt az olvasónak. Ha távoli országba szeretnénk képzelni az eseményeket, mondjuk az 1980-as évek Romániájába, nyugodt szívvel tehetjük. Időben és térben egyaránt a “keleti blokk” ismertetőjeleit fedezhetjük fel, és Dragomán azt mutatja meg, hogy egy diktatórikus rendszer hogyan fertőzhet meg egy egész társadalmat. Mindeközben a szadizmus, az atrocitások, a hatalommal való visszaélések, amelyeket *A fehér királyban* láthatunk, bármilyen emberlakta városban fellelhetőek.

Szigorú rend

Mégis, remélhetőleg nem ilyen nagy mértékben. Mert ebben a könyvben a gonoszság, az erőszak és a brutalitás minden mozzanatban jelen van. A hatalom szigorú rendje éles ellentétet tart az indulatos egyén hányatott rendetlenségének. A látszólagos önuralomhiány, ami a felnőtteknél és gyerekeknél egyaránt érezhető, valamilyen szinten céltudatosnak tűnik, hatásos stratégiának, amivel hatalmat tudnak elérni. A hatóság módszereit hamar el lehet sajátítani.

A kegyetlenség magán az elbeszélőn is eluralkodik. Ez egy szinte kötelezőnek tűnő fogás, annak érdekében, hogy a történet ne váljon egyszerű közhellyé.

A nyitó jelenetben, a főszereplő, tízéves Dzsata szeme láttára szürke ruhás férfiak kísérik el otthonából az apját. Bár az apa azt próbálja elhitetni a fiával, hogy fontos kutató munkára hívták, lassan Dzsata előtt is feltárul az igazság, hogy apját valójában egy Duna menti munkatáborba vitték. Dzsata és édesanyja kétségbeesett helyzetét inkább csak sejteti velünk az író, a sorok közt mégis állandóan ott vibrál és erősödik a hiány, ahogy egyre telnek a hónapok.

A regény elsősorban a gyerekkor világára koncentrálódik, ahol az álmok és képzeletek a kelleténél veszélyesebbnek láttatják a valós világot, de ugyanakkor reménytelibbé is. A srácok, merész lurkók, partizánharcosokat megszegyenítő bátorsággal láznak újra és újra a hatalom ellen – az iskolában és a társadalomban egyaránt. A fehér király egy sakkfigura, amit Dzsata vakmerően elemel a hátborzongató Nagy-követ Elvtárs lakásából, amíg amaz a Dzsata anyjának kétségbeesésével visszaélve próbál szexuális élményekre szert tenni.

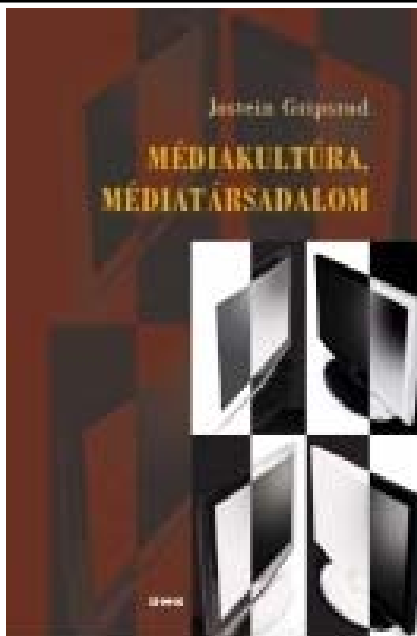
Ironikus színezet.

A hazafias nóták, a megszámozott iskolai egyenruhák, az állandó „elvtársozás” és a kommunizmus kockafejű rendszere mind hozzájárulnak a történet ironikus, egyben elvont módon komikus színezetéhez. A személyek stilizáltak, szinte képregényszerűek. A karikatúra, a groteszk mesékhez hasonló módon, itt is távolságot teremt, ami elviselhetővé teszi a szörnyűségeket. A távolság egyfajta intellektuális, analitikus árnyalatot kölcsönöz a történetnek, annak ellenére, hogy gyerekek nyelvén szólal meg, Kemény Kari figyelmes fordításában visszaadva norvégul.

A tény, hogy a fiúk és a tanárok is egyre-másra cserélődnek a regény folyamán, kicsit idegenné teszi őket, erősíti azt az érzést, hogy Dragomán leginkább *társadalomrajzot* szeretne felmutatni. Emellett a hosszú mellékmondatok és félbeszakított motívumok, különösen a regény első felében, kissé szaggatottá teszik a szöveget. Lassacskán azonban kitűnnek a vonalak, amelyek az olvasót magukkal ragadják. Az utolsó fejezetek még többet emelnek a regény minőségén; ritkán látni ilyen drámai jelenetet a semmiképpen sem mindentudó mesélő szeme előtt lejátszódni, mint amikor Dzsata, feszítőrúddal a kezében, büszke, vadul áramló vérrrel az ereiben az apját keresve kirohan a könyvből.

Maria Alnæs

Fordította: Horváti Eszter

Jostein Gripsrud:

***Médiakultúra,
médiatársadalom***

Mediekultur, mediesamfunn,
Universitetsforlaget, Oslo, 1999
Új Mandátum Könyvkiadó,
Budapest, 2007

Fordította: **Anna Bihari A.,
Kunszenti Ágnes és Kovács
Ferenc**

A média olyan interdiszcipli-
naris tudomány, amely ezernyi
szállal kötődik mindennapi
életünkhöz, s hozzájárul a vi-
lágról alkotott képünk és önma-
gunk meghatározásához. Nem
kétséges, hogy erősen manipu-
latív, és hatással van az egyénre

és a társadalomra egyaránt. Ezt azonban egyrészt velünk állandó inter-
akcióban teszi, másrészt az, hogy ez a hatás egyértelműen káros-e, vita
tárgyát képezi a kutatók között. Példaként említhető az „erőszakot ábrá-
zoló filmeknek” a felnövekvő generációra való hatása (45-49. o.), mely
téma időnként szinte médiapánikot okoz. A norvég médiatudós, Jostein
Gripsrud ezt a rendkívül összetett kérdést több oldalról is megvilágítja.
Nem hagyja figyelmen kívül a családokban meglévő, pl. a részeges,
veszekedő szülő miatti problémákat, amelyek következményeként a
gyermek fejlődése eleve hátrányosan indul, ugyanakkor ismerteti egyes
tereptanulmányok – részben meglepő – eredményeit, s rámutat a katar-
zis-elmélet alapján az agresszív tartalmú műsorok esetleges „megtisztí-
tó” hatására. Különbséget tesz továbbá a fiktív és dokumentumszerű
erőszak-ábrázolások között, sőt felveti azt is, hogy vajon a szépiroda-

lom ilyen jellegű alkotásaival kapcsolatban miért nem fogalmazódnak meg bennünk hasonló félelmek.

Gripsrud könyve három fő részből áll. Az első részben a *médiát a közönséggel összefüggésben* vizsgálja, s ennek kapcsán más tudományok idevonatkozó eredményeit is ismerteti. A szocializációs folyamatok, az identitáskeresés és a tömegtársadalom jelenségét éppúgy vizsgálja, mint a társadalmi, kulturális különbségeket. Nem kérdéses, hogy a családi háttér meghatározó az ember életében. Például, aki értelmiségi családban nő fel, nagy valószínűséggel magas iskolai végzettséget szerz, nagyobb kulturális tőkét halmoz fel, és a művészeti alkotások értékelésében finom ízlésre tesz szert. A médiaproduktumok között általában más szempontok alapján válogat, mint a munkásosztályhoz tartozó honfitársa, ezért e két különböző társadalmi réteg megszólítása különféle médiastratégiát igényel. (66-85. o.) Azt a jelenséget sem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy olykor a legiskolázottabb irodalomkedvelők is szívesen olvasnak olyan regényt, amelyet nem tartanak művészi alkotásnak, vagy bár ironikusan beszélnek a népszerű kultúra alacsony színvonalú termékeiről, azért élvezik a szappanoperákat. (93. o.)

A könyv második részében a *média szövegei* állnak a vizsgálat középpontjában. A *szemiotika* a kommunikációs folyamatot a jelek, a kódok és a jelentés felől közelíti meg. A *hermeneutika* a közönség nézőpontját veszi alapul, hiszen a szöveg az olvasás által kel életre. Az egyszerű kommunikációs modellel (feladó – üzenet – vevő) már régen nem írható le pontosan a kommunikációs folyamat, hiszen a szöveg olyan közvetett jelentést is tartalmaz, ami gyakran „szándékolatlanul üt át”. (139. o.) A *retorikai* áttekintés azért fontos, mert minden kommunikációnak van egy retorikus dimenziója. Ahogy például az ókori szónokok nyilvános felszólalásukat előre kidolgozták és memorizálták, hogy ezáltal hitelesen tudják megjeleníteni az ügy iránti buzgalmaikat, úgy a mai televíziós hírolvasóktól is elvárjuk, hogy egyenesen a szemünkbe nézve magabiztosan beszéljenek, s ezáltal azt a benyomást keltsék, hogy valóban meg vannak győződve arról, amit közölnek. (147-150. o.) Fontos a *narratológia* főbb tételeinek a megismerése is, hiszen az *elbeszélés* mint szövegtípus, mely az emberi tapasztalás egyik formája, átszövi

a média szövegeit. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy amikor a hírekben szerepel az elbeszélés, akkor nem a kronológiai szempont a mérvadó, hanem a legfontosabb és legérdekesebb információk szerepelnek először, s csak ezután következik a történet további része (ami – helyhiány esetén – akár el is hagyható). Napjainkban – állítja Gripsrud – a tévé a különféle elbeszélések legfőbb szállítója, s a műsoridő nagy részét a különféle sorozatok, ill. az elbeszéléseként megformált dokumentumfilmek és hírek teszik ki. (192. o.)

A harmadik rész a *műsorgyártásról és annak feltételeiről* szól. A nyilvánosság nagy szerepe van a demokráciában és a kultúrában – ideális esetben elősegíti, hogy a polgárok jól informáltakká váljanak, ill. hogy a kulturális javak a lakosság számára általánosan elérhetőek legyenek. A valóságban azonban a média egyre inkább üzleti vállalkozássá vált, ami azt eredményezi, hogy a maximális bevételre törekvés miatt gyakran a szórakoztató műsorokat, ill. a látványos, drámai eseményeket helyezik előtérbe, és a közönségre elsősorban mint élményfogyasztókra tekintenek. (215-217. o.) A műsorszórási médiumok térnyerése összefügg a technikai és társadalmi fejlődéssel. A tévé- és rádiótechnika fejlődését kezdetől befolyásolták a társadalmi körülmények és igények, majd pedig a kifejlesztett technika maga is hatott a társadalomra. (245. o.) Gripsrud kitér ezen kívül az internet történetére is, valamint elemzi különböző szempontok alapján a filmipart, különösen is a hollywoodi alkotásokat és a rendezők, forgatókönyvírók, producerek szerepét.

Számos konkrét példa szerepel a könyvben; ezek között találunk szép számmal olyanokat, amelyekben saját tapasztalatainkra ismerhetünk. Például abban, hogy a televízió megjelenésekor a rádió másodlagos médiummá vált, amelyet a legkülönfélébb tennivalók elvégzése közben, sokszor mintegy „háttérzajként” hallgatnak az emberek. Általánosan jellemző az is, hogy médiafogyasztóként ide-oda ugrálunk a csatornák között, és igényeink, ízlésünk szerint választunk csatornát. Az sem speciálisan északi jelenség, hogy a szépirodalomból kevesen élnek meg, ezért a legtöbb írónak – a szükséges egyéb munka vállalása miatt – csak korlátozottan marad ideje az írásra. Sőt, amikor Gripsrud azt írja a világméretű médiapiac kapcsán, hogy „Norvégia kultúrafogyasztását

nagyrészt Hollywood irányítja” (290. o.), akkor ebben is hazai jelenségre ismerünk.

Nagy erénye e műnek az, hogy a helyi példákon keresztül betekintést nyerhetünk a *norvég* (médiatársadalomba is. Megtudhatjuk például azt, milyen népszerű sajtótermékeik vannak, vagy hogy a reklámpar megjelenésekor egyesek úgy fejezték ki ellenérzésüket, hogy az első „hivatásos” norvégiai reklámszakembert azzal az indoklással utasították el az egyik szállodában, hogy csak „rendes embereket” fogadnak. (171. o.) A piackutatás igyekszik minél jobban megismerni a kívánt célközönséget, hogy ezáltal kidolgozza a legjobb stratégiát a megszólításukra. Norvégiában az állami rádió a piackutató intézet felmérése alapján bizonyos ruhadarabok segítségével vezette be a köztudatba három csatornájának profilját, mert ezek egyes célcsoportok leírására könnyen alkalmazhatók voltak. Így lett a hagyományos P1 „norvég mintás pulóveres”, a modern idealista P2 „svájcisapkás” és a modern materialista P3 „bördzsekis” csatornaként kommunikálva. (89-90. o.) Kiderül továbbá az is, hogy amikor a norvég irodalom krízisbe jutott és az évente kiadott új könyvek száma egyre csökkent, akkor az állam az ún. felvásárlási támogatás bevezetésében találta meg a megoldást, ami azt jelentette, hogy minden norvég szépirodalmi műből felvásárolt ezer példányt a könyvtárak számára, ill. felszabadította a könyveket a rájuk érvényes forgalmi adó alól. (224-225. o.) S érdekes az is, hogy Gripsrud szerint Norvégia az az ország, amely világelső az újságolvasásban, hiszen ott az emberek naponta 2-3 lapot is elolvasnak. (227. o.)

A kutató többször is felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy a tőkekoncentráció fokozottan hat a média világára. A szabadpiac eredményeként a hatalom néhány befolyásos tulajdonos kezében összpontosul, s ezek a médiakonglomerátumok ellenőrzik a médiatársadalom nagy részét, ez pedig mindenképpen elgondolkodtató.

Befejezésként a szerző a következő megállapítást teszi a jövőre vonatkozóan: „Meglehetősen kevéssé bírnak majd befolyással a médiumok tartalmára. Ebben a helyzetben két stratégia közül választhatunk. (...)

Az egyik, hogy állandó dialógust folytatunk az elérhető médiaproducerekkal... A másik, hogy győzzünk meg minél több em-

bert annak fontosságáról, hogy kritikusan viszonyuljon a média által felkínált tartalmakhoz...” (299-300. o.)

Olyan könyvet vehet tehát a kezébe a kedves olvasó, a fordítóknak köszönhetően immár magyarul is, amelyet szakemberként és érdeklődőként egyaránt érdemes megismerni. A Jostein Gripsrud által felvetett kérdések és az alaposan kidolgozott témák kiválóan alkalmasak az egyéni továbbgondolásra, ill. a kisebb közösségben való megvitatásra, s ezzel e mű is hozzájárulhat a médiához való felelős és tudatos hozzáállásunkhoz.

Hulej Enikő

Sütő Zsolt: Himalája